

آیت‌الله‌العظمی محمدعلی اراکی

آیت‌الله‌العظمی محمدعلی اراکی، فرزند حجة الاسلام حاج احمدآقا، مشهور به میرزا آقا فراهانی، از [علمای بزرگ شیعه](#) و از [مراجع عظام تقلید](#) در عصر حاضر بودند.

فهرست مندرجات

۱ - معرفی اجمالی

۲ - تحصیل

۳ - آشنایی با امام

۴ - تدریس و تالیف

۵ - آثار

۶ - برپایی نماز جمعه

۷ - تجلیل از پیشگامان نهضت

۸ - سیاست الهی

۹ - وفات

۱۰ - پانویس

۱۱ - منبع

معرفی اجمالی

او در ۲۴ جمادی الثانی ۱۳۱۲ ق. در [اراک](#) دیده به جهان گشود. پدرش، حجة الاسلام حاج احمد آقا، [مشهور](#) به [میرزا آقا فراهانی](#) از علمای مشهور آن سامان بود. مدرش نیز از نوادگان [امامزاده سید حسن واقف](#) است. این امامزاده در روستای افوشته شهرستان نطنز واقع شده است.
[۱] . مجله پیام انقلاب، شماره ۱۲۵، ص ۱۹.

تحصیل

وی پس از یادگیری خواندن و نوشتن، در نوجوانی وارد [حوزه علمیه اراک](#) شد و در درس استاد [سید جعفر شیخی](#) حضور یافت و مقامت [علوم اسلامی](#) را از او فرا گرفت. دروس سطح [حوزه](#) را نزد [آیة الله العظمی سید محمد تقی خوانساری](#) به خوبی پشت سر گذراند. آیة الله اراکی هم زمان با تحصیل دوره سطح، در درس [شرح منظومه آیة الله شیخ محمد باقر اراکی](#) معروف به سلطان آبادی شرکت کرد و از دانش آن [حکیم](#) فرزانه خوشه‌ها چید.
[۲] مجله حضور، شماره ۵ و ۶، تابستان ۱۳۷۱، ص ۳۷.
[۳] مجله حضور، شماره ۵ و ۶، تابستان ۱۳۷۱، ص ۳۸.
[۴] روزنامه کیهان هوایی، شماره ۸۳۵، ۱۴/۴/۱۳۶۸.
[۵] [الاجازه الکبیره](#)، سید شهاب الدین نجفی مرعشی، ص ۱۴۹.

ایشان سالها در درس [آیة الله العظمی آقا نورالدین اراکی](#) و [آیة الله العظمی شیخ عبدالکریم حائری یزدی](#) شرکت کرد و از دانش و تقوای آن دو [مرجع بزرگ تقلید شیعیان](#)، بهره‌ها برد. [آیة الله حائری](#) علاقه زیادی به او داشت. نبوغ فکری آیة الله اراکی مورد توجه استاد قرار گرفت. آیة الله اراکی به سفارش استاد معمم شد. با یکی از بستگان [ازدواج](#) نمود.
[۶] مجله حوزه، شماره ۹، ص ۱۵۰.
[۷] روزنامه رسالت، شماره ۲۵۷۷، ۱۰/۹/۱۳۷۶.

آشنایی با امام

آیه الله اراکی پس از سالها تحصیل در **حوزه علمیه اراک**، به دنبال **هجرت آیه الله العظمی حائری یزدی** به قم، وارد **حوزه علمیه قم** شد و در درس ایشان شرکت کرد.
[۱] روزنامه رسالت، شماره ۲۵۷۷، ۹/۱۰/۱۳۷۰.

آیه الله اراکی در این سالها با **امام خمینی** آشنا شد. وی علاقه خاصی به **امام خمینی** داشت و همراه از فعالیتهای سیاسی ایشان علیه **رژیم پهلوی** پشتیبانی می نمود.
به دنبال اعلامیه کوبنده **امام خمینی** در سال ۱۳۴۱، علیه **لایحه کابینت لاسیون** و قوانین غیر اسلامی مصوب **مجلس شورای ملی**، آیه الله اراکی نیز به پشتیبانی ایشان اعلامیه‌ای صادر کردند و خواستار لغو مصوبت مخالف **اسلام** شدند.
پس از دستگیری و **تبعید امام خمینی**، در سال ۱۳۴۲، آیه الله اراکی به همراه از ایشان حمایت می کرد. عکاسی هم، عکسی از امام در **خیابان ارم** زده بود. حضرت آقا (آیه الله اراکی) که از **فیضیه** بر می گشتند، وقتی نگاهشان به آن **عکس** افتاده بود، فرموده بودند: **قسم** می خورم که صلح این عکس اگر در **کربلا** می بود، در رکاب **امام حسین** - علیه السلام - به **شهادت** می رسید.

وقتی به **منزل** می آمدند و ما اطلاعیه‌ها را برایشان می خواندیم، بسیار **گریه** می کردند و اشک شوق و نشاط از شنیدن این اطلاعیه‌ها، می ریختند ...
آیه الله اراکی در پی دستگیری و تبعید امام به **نجف**، همان سال به **عراق** و **نجف** رفت و در مدت **اقامت** تماماً میهمان **حضرت امام** بود این در حالی بود که آقا از سوی رژیم تحت فشار قرار گرفته بود و از سوی دیگر جواب میهمانی افراد دیگر را رد کرده بود ایشان با افتخار میهمانی امام را پذیرفت و بدون **تیرس** و اضطراب چند روزی را در آن جا اقامت کرد.
اولین ملاقت امام با ایشان در **کربلا** بود، در ابتدا که وارد حرم **حضرت ابو الفضل** - علیه السلام - شد **حضرت امام** در حال **خروج** از حرم بود حدود پانزده سال بود که همدیگر را ندیده بودند. آن دو یکدیگر را در آغوش گرفتند و آقای اراکی شروع به گریه کرد و سپس این جمله را فرمود: با آل علی هر که در افتاد و افتاد. بعد دوباره شروع به گریه کرد ...
حجة الاسلام **شهاب الدین اشراقی**، **داماد** امام می گوید: امام به من گفتند: بغض گلویم را گرفته بود و نتوانستم پیش آقای اراکی بایستم ...
آیه الله اراکی در باره آشنایی خود با **امام خمینی** می فرماید:

«**حضرت آقای خمینی** یک مدتی را در **اراک** بوده‌اند و در **حوزه آن** جا تحصیل می کردند و حتی **منبر** می رفتند، من در آن مدت با ایشان آشنا شدیم و یکی از هم صحبت‌های بنده بودند. گاهی اتفاق می افتاد از منزل تا **میدان کهنه قم** نزدیک **شاهزاده حمزه** این راه را به همراه هم طی می کردیم و ضمن صحبت‌ها و مباحثه‌ها بر می گشتیم و این مسأله بسیار اتفاق افتاد، با هم خیلی مانوس بودیم.

آن اوایل که وارد **قم** شدم ایشان به من اظهار کرد شما یک درس **تفسیر صافی** برای من بگویید **تفسیر صافی** با **اصول** و **فقه** و اصطلاحات آن مناسبتی ندارد و لذا چون من با آن اصطلاحات مانوس نبودم چند شب **تدریس** کردم اما دیگر نرفتم، ایشان هم اصراری نکردند ...

ایشان مرد بسیار جلیلی است و شناختم او را به جلاله؛ بسیار **مرد پاک** است، پاک، پاک نفس دارد، پاک ذاتی و درونی دارد و این بر همه خلق معلوم شده است.
ما در مدت پنجاه سال که با این شخص بزرگ آشنایی پیدا کرده‌ایم، جز **تقوا** و **دیانت** و **سخاوت** و **شجاعت** و **شهامت** و بزرگی **نفس** و بزرگی **قلب** و کثرت **دیانت** و جدیت در **علوم نقلی** و **عقلی** و مقامت عالی و ... در او نیافتیم. این مرد - قد مردانگی علم کرد و در مقابل **کفر** ایستادگی کرد و دست غیبی هم با او همراهی کرد، به طوری که **محیر العقول** بود و هیچ **خانه‌ای** و هیچ زاویه‌ای از زوایای این مملکت باقی نماند مگر که گفته شد مرگ بر شاه. او **جان** در **کف دست** گذاشته است و در مقابل **تبلیغ قرآن** و **دین** حنیف **اسلام** جانبازی می کند.
جان در **کف** گذاشته و حاضر به **شهادت** شده است. خداوند یک قوه غریبی در این مرد خلق فرموده که به هیچ احدی نداده. هم چنین جرأتی، چنین شجاعتی و دیدی به او داده است که به احدی نداده، او مانند **جوش علی بن ابی طالب** است. یک چنین کسی کم نظیر است و نظیر ندارد.»
[۱] مجله پیام انقلاب، شماره ۱۲۵.

تدریس و تالیف

آیه الله اراکی در طول بیش از ۳۵ سال تدریس در **حوزه علمیه قم**، پیچیده‌ترین مباحث علمی را با گفتاری شیوا و بیانی رسا مطرح می کرد. از ویژگی‌های **درس** ایشان پرهیز از تکرار و زیاده گویی بود. کلام را گزیده و پر معنی اداء می کرد. اعتقادش بر این بود که طالب **علم** باید قبل از حضور در درس، مطالعه نماید.
آیه الله اراکی پس از **وفات آیه الله سید محمد تقی خوانساری** (متوفای ۱۳۷۱) به درخواست شماری از شاگردان او، به تدریس **خارج فقه** و **اصول** پرداخت. بسیار از استادان برجسته **حوزه علمیه قم** و مسؤولان **نظام جمهوری اسلامی** سالها از محضر ایشان کسب فیض نمودند.

آثار

مرجع بزرگ تقلید **شیعیان** در طول عمر پر برکت خویش، **کتابهایی** نیز در علم **فقه** و **اصول** نوشت. آثارش عبارتند از:

۱. تقریرات درس **آیه الله شیخ محمد سلطان العلماء**
۲. تقریرات درس **فقه آیه الله شیخ عبدالکریم حائری یزدی**
۳. تقریرات درس **اصول فقه آیه الله شیخ عبدالکریم حائری یزدی**
۴. حاشیه بر «**درر الاصول**» نوشته **آیه الله شیخ عبدالکریم حائری یزدی**
۵. تقریرات درس **فقه آیه الله سید محمد تقی خوانساری**
۶. حاشیه بر «**عروة الوثقی**»
۷. شرح «**عروة الوثقی**»
۸. توضیح المسائل
۹. مناسک حج
۱۰. رساله استفتائات
۱۱. مقدمه بر کتاب «**القرآن و العقل**»، نوشته **آیه الله سید نور الدین اراکی**
۱۲. النکاح و الطلاق

برپایی نماز جمعه

آیه الله اراکی پیش از انقلاب، **نماز جمعه** را در **قم** اقامه می کرد. «ایشان همانند یک جلسه درس، برای **نماز جمعه** و خطبه‌های آن مطالعه می کردند ... رفته رفته **نماز جمعه** رونق بیشتری گرفت و با جمعیت بیشتری برگزار گردید و امامت ایشان بر **نماز جمعه** تا بعد از انقلاب که **حضرت امام** به **قم** آمدند، ادامه داشت. **حضرت امام** در مدتی که در **قم** بود روزی به منزل ایشان آمد. آیه الله اراکی به **امام خمینی** فرمود شما الآن دستتان باز است و مقتدر هستید، چون در زمان **حکومت اسلامی** قرار دارید شما باید اقامه **نماز جمعه** کنید. ولی امام به ایشان فرمود شما **نماز جمعه** را باید اقامه کنید. لذا مدتی **نماز** را با شکوه تمام اقامه کردند.»

[۱] روزنامه رسالت، ۱۰/۹/۱۳۷۳.

آیه الله اراکی به عالمان مجاهد عشق مورزید و احترام فوق العاده برای آنان قائل بود و تجلیلشان از حضرت **آیه الله سید نور الدین اراکی** و **آیه الله سید محمد تقی خوانساری** بر همین اسلوس بود. ایشان بارها به همراهی **آیه الله خوانساری**، پیشنهاد قیام و مبارزه علیه **طاغوت** را با **آیه الله العظمی بروجردی** در میان گذاشته بودند و نیز در ماجرای فدائیان **اسلام** به رهبری **شهید نواب صفوی**، چون مرحوم **آیه الله خوانساری** از آنان حمایت می کرد، ایشان هم نظر مساعد داشت.

آیه الله اراکی از آغاز **نهضت امام خمینی** در سال ۱۳۴۱، همواره به پشتیبانی از ایشان برآمدند، با این که بیش از ده سال از امام خمینی بزرگتر بودند. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، از **دولت و نظام جمهوری اسلامی** حمایت کردند و ایشان در تأیید انقلاب اسلامی فرمودند:

جماعت دنیا که رئیس آنها **امریکا و شوروی** است و سایرین که دست بسته آنان هستند، همگی در یک طرف هستند و **آقای خمینی** تنها ... **آقای خمینی** شخص نیک نفسی است. جای شک ندارد و هیچ غرضی در او جز **ترویج دین** نیست ... این دو نفر، **پدر** و **پسر** (**رضا شاه** و **محمد رضا شاه**) چه کارها که کردند، میخواستند اصل **دین اسلام** را به کلی از **ریشه** بکنند، مثل **یزید** که میخواست به کلی ریشه دین را از بین ببرد. اگر **نهضت** حضرت **سید الشهدا** - علیه السلام - نبود، الان من و شما **کافر** بودیم. اشهد ان لا اله الا الله بین ما نبود ...»

۱۲. مجله حوزه، شماره ۱۲.

آیه الله اراکی در طول **هشت سال دفاع مقدس**، از **رزمندگان اسلام** پشتیبانی نمود. ایشان درباره **جنگ تحمیلی** فرمودند:

«نظریه من هم مثل **آقای خمینی** است. **آقای خمینی** و همه علما نظرشان این است که هرگاه **اسلام** در **خطر** باشد، باید تمام **مسلمانان** در مقام دفاع، برآیند، هر کس که می تواند ... **جنگ** همان **دفاع** است و پاسداران هم همان جنگ جویان هستند که از **حقیقت اسلام** حمایت می کنند و ... **إِنْ تَنْصُرُوا اللَّهَ يَنْصُرْكُمْ وَ يَثْبِتْ أَقْدَامَكُمْ** و پاسدارها جزو همین آیه هستند»

۱۳. مجله پیام انقلاب، شماره ۱۲۶.

آیه الله اراکی پس از **رحلت امام خمینی** و انتخاب **حضرت آیه الله خامنه ای** به **رهبری انقلاب** با ارسال پیامی، از انتخاب ایشان به **رهبری انقلاب** اظهار خوشحالی نمودند. پس از رحلت **امام خمینی استیکبار جهانی** به امید مخالفت و با بی اعتنایی **مرجع تقلید شیعه** نسبت به انتخاب **آیه الله خامنه ای** به **رهبر انقلاب**، به وسیله رادیو، تلویزیون و مطبوعات به تضعیف رهبری نظام برخاستند. اما حمایت **مرجع تقلید شیعه**، به ویژه آیه الله العظمی اراکی که حدود چهل سال از **آیه الله خامنه ای** بزرگتر بودند، امید دشمنان انقلاب اسلامی را به یأس مبدل ساخت. ایشان در بخشی از پیام خود چنین مرقوم داشت:

«انتخاب شایسته جنابعالی به مقام رهبری **جمهوری اسلامی ایران** مایه دلگرمی و امیدواری ملت قهرمان **ایران** است، شکی نیست که در موقعیت حساس کنونی حفظ **نظام جمهوری اسلامی** که از اهم واجبات شرعی است، متوقف به این امر مهم می باشد. اینک این جانب با ابتهال و تضرع به درگاه ربوبی و با **استغاثه** به **ناحیه مقدسه حضرت ولی عصر** (عج) دوام تأییدات و توفیقات آن جناب را در انجام این مسؤلیت بسیار سنگین خواستارم.»

سیاست الهی

آیه الله اراکی به **عبادت** خیلی اهمیت می داد. قبل از **اذان صبح** بیدار می شد، هر روز یک جزء **قرآن** می خواند در **ماه رمضان** روزانه سه جزء **قرآن** می خواند. در **ناقله های شب های جمعه**، در **قوت**، **دعای کمیل** می خواند.

وقتی به ایشان پیشنهاد کردند که **نماز جماعت** را به خاطر افراد کهنسال و **مریض**، زیاد طول ندهید، فرمودند: از من پیرتر و ضعیفتر، در **نماز** کسی هست؟! استاد محمود شاهرخی، از شاعران شهیر انقلاب درباره دیدارش با آیه الله اراکی می گوید:

«در خلال شبهای **شعر فیضیه** به محضر حضرت آیه الله العظمی اراکی - دامت برکاته - مشرف شدیم چه دیداری! سخت بهجت خیز و عبرت انگیز! دیدار مردی بزرگ که آثار گذشت زمان بر سیمای مبارکش پدیدار بود و انوار **معرفت** از **پیشانی** روشنش سلطع. او مظهر و جلای **روحانیت** سخت کوش **شیعه** می باشد. در **اتاقی** محقر و ساده تر از ساده، آن بزرگ را دیدار کردیم که با ضعف مفرط مزاج، لبلس رسمی پوشیده و بر روی چهار پایه ای استقرار یافته بود.

پس از به جای آوردن معارفه، آن بزرگ سخنانی مبسوط و ممتنع و مواظبی رسا و بلیغ ایراد کرد که همگان را سخت متأثر ساخت، که از غایت شور و تأثیر بیانیت ایشان اکثر حاضران اشک از دیدگان جاری ساختند. مکرر به ابیاتی از عارفان صاحب دل، از جمله **شیخ شیراز** و **شیخ شبستر** و **شیخ بهای** استشهداد و استناد می فرمود و خود می گریست ...»

۱۴. روزنامه جمهوری اسلامی، ۲۰/۷/۱۳۶۸.

وفات

سرانجام **روح** ملکوتی آیه الله العظمی اراکی در ۲۳/۷/۱۳۷۳ به **ملکوت** پیوست. **مرجع تقلید شیعیان** پس از یک قرن (تولد ۱۲۷۳ فوت ۱۳۷۳) تلاش برای **هدایت** مردم، دار فانی را **وداع** گفت و به جمع **مرجع تقلید** در **بهشت** پیوست. **دولت جمهوری اسلامی** یک **روز تعطیل** و یک **هفته** را **عزای** عمومی اعلام نمود.

بیکر پلک آن **مرجع** والا مقام در **تهران**، از **بیمارستان** شهید رجایی تا میدان راه آهن بر دوش انبوه مردم **تشییع** شد. **آیه الله خامنه ای**، رهبر معظم انقلاب و مسوولان نظام در این **تشییع** باشکوه حضور داشتند. سرانجام بیکرش با **تشییع** با شکوه مردم **قم** در حرم **حضرت معصومه** - علیها السلام - به **حاک** سپرده شد. رضوان و رحمت خدا بر او باد.

پانویس

۱. این امامزاده در روستای افوشته شهرستان نطنز واقع شده است.
۲. مجله پیام انقلاب، شماره ۱۲۵، ص ۱۹.
۳. مجله حضور، شماره ۵ و ۶، تابستان ۱۳۷۱، ص ۳۷.
۴. مجله حضور، شماره ۵ و ۶، تابستان ۱۳۷۱، ص ۳۸.
۵. روزنامه کیهان هوایی، شماره ۸۲۵، ۱۴/۴/۱۳۶۸.
۶. **الاجازه الکبیره**، سید شهاب الدین نجفی مرعی، ص ۱۴۹.
۷. مجله حوزه، شماره ۹، ص ۱۵۰.
۸. روزنامه رسالت، شماره ۲۵۷۷، ۱۰/۹/۱۳۷۶.
۹. روزنامه رسالت، شماره ۲۵۷۷، ۱۳۷/۱۰/۹.
۱۰. مجله پیام انقلاب، شماره ۱۲۵.

۱۲. [↑](#) روزنامه رسالت، ۱۳۷۳/۹/۱۰. مجله حوزه، شماره ۱۲.
۱۳. [↑](#) مجله پیام انقلاب، شماره ۱۲۶.
۱۴. [↑](#) روزنامه جمهوری اسلامی، ۲۰۰۷/۱۳۶۸.

منبع

[سایت اندیشه قم](#)
[سایت فر هیئت‌گن تمدن شیعه، برگرفته از مقاله «محمد علی مصلحی از اکی».](#)

رده‌های این صفحه: [تراجم](#) | [علمای شیعه](#) | [علمای قرن چهاردهم](#) | [مدفونان در حرم حضرت معصومه](#) | [مراجع تقلید](#)